

A l'approche de Birkat Ha'hama, voici un fascicule (en hébreu) expliquant clairement les raisons de cette Beraha, avec calculs détaillés et illustration

לכבוד י"ד בניסן ה'תשס"ט, היום בו נברך בע"ה את 'ברכת החמה' כאשר תגיע החמה לסוף המחזור המאתיים וששה. ותתחיל את המחזור ה-207 בגימטריא 'רז' שהוא בגימטריא 'אור' כידוע. נזכה ל'אור הגנוז' לצדיקים לעת"ל, ונאכל מן הזבחים ומן הפסחים.

מאת נתנאל שי' בלאמו"ר אפרים שי'

מוקדש לעילוי נשמת סבי ר' גרשון ב"ר שלמה Loeb
ת.נ.צ.ב.ה.

להערות, הארות, ולקבלת הקובץ ☐ פנה לכתובת: com.gmail@limoudim

☐ (Lire la suite)

מטרתנו היא להבין את דברי הגמ' (ברכות נט ע"ב) לגבי 'ברכת החמה': ת"ר הרואה חמה בתקופתה ... מברך ברוך עושה מעשה בראשית. וממשיכה הגמ' ושואלת: ואימת הוי, אמר אביי, כל עשרים ושמנה שנים, והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באותה דתלת נהגי ארבע". ומפרש רש"י: "מקום שהיא חוזרת שם לתחילת היקפה, היא שעת תליית המאורות, שמאז התחילה להקיף ולשמש".

שאלות:

שאלות שונות מתעוררות, בענין הזה של 'ברכת החמה', זה עונה בכה וזה בכה, והמבוכה רבה:

- 1 - מרגלא בפומא דאינשי לומר, שברכת החמה הוא על כך שחוזרת השמש לאותו מקום בדיוק שהייתה בבריאת העולם. אבל הרי בכל שנה חוזרת השמש למקומה ? (שזוהי 'שנת חמה').
- 2 - חזרת השמש למקומה הראשון, היתה צריכה להיות כמה ימים לפני ראש השנה, שאז נברא העולם, ולא באמצע חודש ניסן?
- 3 - ואם משום מה הולכים לפי השיטה שבניסן נברא העולם, ג"כ לא מובן, שהרי לא נברא בי"ד ניסן?
- 4 - וגם אם נניח לשאלות אלו, הרי חלק מאיתנו זוכרים או יודעים שבפעם הקודמת שהייתה ברכת החמה, היה זה בתאריך אחר (ד' ניסן), הרי שאפילו התאריך אינו קבוע, ואיך זה יכול להיות קשור לחזרה למצב הראשון וכו', הרי התאריך של הפעם הראשונה וודאי קבוע ?
- 5 - אכן – גם אלה שיודעים, שהחידוש הוא, זה שהשמש חוזרת למקום שבו נבראה, בדיוק באותו היום ובאותה השעה, שואלים גם כן, מדוע התאריך משתנה בכל פעם, ואיך זה באמצע ניסן וכנ"ל ?

6 - מה מיוחד ב28 שנים דוקא ?

7 - מי שעושה חשבון פשוט 28×206 יגיע לתוצאה מפתיעה = 5768 ! שזה היה הרי שנה שעברה (תשס"ח) ?

הידעת !

לפי החשבון האמיתי של אורך השנה, לעולם לא חזרה ולא תחזור (בכל שית אלפי שנים) השמש למקומה הראשון, באותו יום ושעה שהייתה בשעתה הראשונה !! [אלא שאנחנו נוהגים ע"פ שיטת שמואל שבכוונה לא דייק]

על שאלות אלו ואחרות, נשתדל לענות בדרך פשוטה, בעזרת הקדמת מושגי יסוד, הנצרכים לבירור הענין.

* למען הסר טעות: אין זאת הפעם השלישית או הרביעית שברכת החמה חלה בערב פסח אלא הפעם ה12 ! ואין שום דבר מיוחד בכך שברכת החמה חלה בשנה שאחרי השמיטה, שהרי כך הוא בכל פעם מאז בריאת העולם (שהרי 28 הוא נחלק ל7).

לקמן 21 מובא ההסבר בקצרה מדוע חלה ברכת החמה אחת ל 28 שנים.

תודתי נתונה להוצאת 'עוז והדר'

על האישור (החד פעמי) לצלם את הציורים המופיעים

ב'מדריך האסטרונומי למסכת ראש השנה' (מתיבתא בסוף מסכת ר"ה)

פתיחה: עקב הצורך בהקדמת בירור המציאות, חילקנו את המאמר לב' חלקים. חלק א': ביאור המציאות (מדוע ועל מה מברכים) חלק ב': דיני הברכה (זמנה, נשים, שהחיינו, יום המעון, וכו').

חלק א'

ביאור המציאות

הקדמה - בענין חשיבות לימוד עניינים אלו, של חכמת התכונה :

מלבד זאת שבלימוד חכמה זו, מקיימים מצות לימוד תורה, ועל 'חכמה' זו ביחוד, נאמר ש'היא חכמתכם ובינתכם'. הנה הגמ' במסכת שבת עה: אומרת - "מצוה על אדם 4 לחשב תקופות ומזלות, והיודע ואינו חושב אסור לספר הימנו, ועליו נאמר: 'ואת פועל ה' לא יביט וגו'". והובאה גמ' זו בספר המצוות של הרמב"ם שרש ב', ובסמ"ג מ"ע מז, ובצואת יש נוחלין לאבי השל"ה. [ועי' בשיחות קודש תשמ"א פר' משפטים, ע"ד הזירוז בלימוד הלכות אלו, אשר בשנה זו הם גם בגדר 'הלכות הצריכות', אשר צריך להקדימן להלכות אחרות, כמבואר בהל' ת"ת].

מושגים:

[התאריך העברי, גלגל התשיעי, כוכבי שבת ולכת, מעלות, אורך שנת חמה, תקופה]

* הבהרה :

אנו נשתמש בלשון חז"ל שהשמש והירח הם אלה שנעים סביב כדור הארץ, ולא להיפך⁵. ובאמת אין שום הבדל אם נאמר כך או כך. והאריכות בנושא מיותרת, מכיון שע"פ המדע המודרני (המאה העשרים), הכל נכון!⁶

כלומר: לאחר שמחליטים, מי עומד ב'מרכז', יוצא ממילא שהאחרים נעים סביבו. וההחלטה מי עומד במרכז ומי נע סביב, היא החלטה שרירותית, [המדע מעדיף להתייחס לשמש כמרכז, כי ע"כ החשבונות פשוטים יותר, וחז"ל מעדיפים לומר שכדה"א במרכז, כי עיקר הבריאה היא עוה"ז, והשמש וכו' רק 'משרתים' את עיקר הבריאה – עוה"ז].

ונראה שלכך כיוון הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פכ"ד) שכתב וז"ל: "שאינן מטרות (של המפרש) להודיענו מציאות צורת הגלגלים היאך היא, אלא מטרות להניח תכונה (דג"ם) שבה אפשר שיהיו התנועות סבוביות ואחידות ותואמות את הנישג לעין, יהיה הדבר כך או לא יהיה".

[מדוע ברכת החמה אינה בתאריך קבוע] **א** **התאריך העברי:**

כידוע התאריך העברי נקבע לפי הירח, ולא לפי השמש ("ישראל מונים ללבנה" (סוכה כט)), ולכן באותו תאריך בשנה אחרת, יכולה השמש להימצא במקום שונה מאשר בשנה שעברה⁷.

אמנם בשביל שיהיה חג הפסח באביב, 'מעברים' את השנה, כלומר: מוסיפים עוד חודש ובכך מאריכים את "שנת הלבנה"⁸, כדי שתתאים 'בערך' לשנת החמה. [ורק כל 19 שנים, חוזרים הם להיות תואמים]⁹.

ובכך נבין, שברכת החמה (שהיא נקבעת לפי השמש כמובן), אינה באותו תאריך בכל פעם, מכיון שהתאריך העברי נקבע לפי הירח כנ"ל, ולמרות ש'מתאימים' את שניהם מדי פעם, אך התאמה זו, היא פעם בכמה שנים (כל שנה מעוברת) ורק אחת ל-19 שנה היא התאמה ממש.

ב **הגלגל התשיעי:**

בהלכות יסודי התורה, מבאר הרמב"ם, שישנו 'גלגל' אשר כאילו 'עוטף' את כל שאר הכוכבים (כמו קליפה של פרי), והוא מסתובב ממזרח למערב, במהירות עצומה, וע"כ הוא מסובב איתו את כל הכוכבים, ולכן השמש זורחת כל יום במזרח ושוקעת במערב, כי הוא 'מסובב' ע"י הגלגל התשיעי¹⁰.

ג **כוכבי שַׁבָּת, וכוכבי לכת:**

ישנם כוכבים אשר נקראים 'כוכבי שַׁבָּת', מכיון שהם אינם זזים ממקומם. (מלבד מה שה'גלגל התשיעי' מסובב אותם כל יום). וישנם 'כוכבי לכת', כמו השמש והירח, שיש להם תנועה עצמית שלהם. (חוץ מהתנועה הנוצרת ע"י ה'גלגל התשיעי').

ד **מעלות:**

חכמי התכונה חילקו כל מעגל ל-360 חלקים¹¹. וקראו להם 'מעלות'. ועד היום משתמשים בלשון זו. ומכיון שאורך המסלול העצמי של השמש הוא 365 יום (כדלקמן), יוצא שבכל יום זזה השמש ב'מעלה' אחת

בערך, לכיוון מערב.

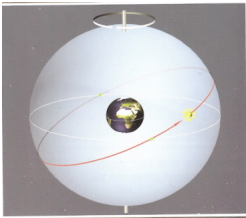
ה) אורך שנת חמה :

איך נקבע הדבר ש'שנה' היא 365 יממות ? מהיות השמש 'כוכב לכת', הרי היא נעה במעגל (סביב לכדה"א), ותנועה זו היא - ממערב למזרח (בכיוון ההפוך מהסיבוב שעושה כל יום, ממזרח למערב – ע"י ה'גלגל התשיעי' שמסובב את הכל כנ"ל).

ויוצא כך: שמצד אחד הגלגל התשיעי מסובב את השמש סיבוב מהיר לכיוון אחד (כל יום סיבוב), ומצד עצמה חוזרת השמש אחורנית, 'מעלה' אחת. וזה שאנו רואים שהיממה נמשכת 24 שעות, זהו צירוף של שתי התנועות כלומר: הסיבוב של הגלגל התשיעי הוא מהיר יותר מ-24 שעות, אך מכיון שהשמש גם 'חזרה' קצת אחורה, לוקח לה סה"כ 24 שעות. [ראה משל על זה, בהערה 12].

[הגורם לשינוי העונות קיץ חורף וכו', ואורך הימים והלילות, ועוד] **נטיית השמש 13 :**

המעגל העצמי שעושה השמש סביבנו במשך השנה, אינו מעגל ישר, אלא נוטה קצת, ונעשה קו באלכסון.

הקו האדום, הוא הסיבוב (העצמי) שעושה השמש במשך השנה (ממערב למזרח), ובצירוף רואים היטב, שהסיבוב אינו 'ישר' (כמו הקו הלבן) אלא נוטה באלכסון. (הכדור הלבן, הוא 'הגלגל התשיעי' שמסובב את השמש, ממזרח למערב בכל יום, ולהמחשת הדבר, ישנו בצירוף מעין 'ציר', שסביבו סובב הגלגל).

ונטיה זו, מביאה לארבעה דברים:

בקיץ השמש זורחת בדרום (מזרח), ובחורף בצפון (מזרח).

מי שעומד ופניו למזרח, בקיץ – יראה את השמש זורחת לפניו בצד שמאל (צפון), ובחורף – לפניו כלומר: בצד ימין (דרום). [אפשר לראות זאת היטב בצירוף שבעמוד הבא: בחורף השמש עולה דרומית יותר (מאחורי הבית) באביב השמש עולה באמצע (בסוף השביל), ובקיץ צפונית יותר (מאחורי העץ)]

בקיץ השמש גבוהה יותר מעל הראש. ובחורף נמוכה יותר.

הקו התחתון (הירוק), מראה את הזריחה והשקיעה בחורף, (למי שעומד ופניו לדרום, וממילא המזרח בצד שמאל, וכפי שמורים החיצים בצירוף).

הקו הצהוב (האמצעי) מראה את הזריחה והשקיעה, כשהימים שווים (ניסן ותשרי). והקו העליון (אדום) מראה את הזריחה והשקיעה בקיץ.

נטיה זו של השמש, גורמת גם כן לכך שבקיץ הימים יותר ארוכים מהלילות, ובחורף להיפך.

כפי שרואים בציור – ככל שהשמש יותר בצפון (הקו האדום), כך היא נשארת למעלה ומאירה. וההסבר פשוט: מכיון שהשמש הולכת באלכסון, הרי שהיא גומאת דרך ארוכה יותר. 14.

עוד זאת גורמת נטיה זו, שבקיץ יותר חם, ובחורף קר.

קרני השמש עוברות ו'מסתננות' דרך האטמוספירה ונחלשות ע"י כך, ולולא זאת, היה החום כפול **ההסבר**: ממה שהוא עכשיו. אלא שבקיץ השמש מאירה בצורה ישירה יותר (אנכית יותר), ולכן עוברת קרני השמש דרך קצרה באטמוספירה, אך בחורף שהשמש נוטה באלכסון, עוברות הקרניים דרך ארוכה יותר באטמוספירה, ונחלשות יותר. 15. [אבל זה שהמרחק ביננו לשמש גדל בחורף, אינו משפיע כמעט עלינו, כי ממילא המרחק הוא עצום].

* הסבר למי שהתרגל לנוסחא שהשמש במרכז 16 : 1. במקום לומר שיש 'גלגל תשיע', מסבירים שכדה"א מסתובב סביב עצמו, ממזרח למערב, ולכן 'נראית' השמש זורחת ושוקעת, אבל זוהי תוצאה של סיבוב הכדור סביב עצמו. 2. הנטיה הנ"ל, איננה של סיבוב השמש, אלא של כדה"א עצמו. 3. חוץ מסיבוב כדה"א סביב עצמו, הוא גם נע במעגל סביב השמש.

התקופה :

במשך שנת החמה, ישנן ארבעה תקופות (ניסן, תמוז, תשרי, טבת), תקופה פירושה 'עונה', ואפשר 17 לקרוא להם גם - אביב, קיץ סתיו וחורף.

כמו שכבר התבאר, מיקום השמש במשך השנה משתנה, וע"ז משתנים העונות, ואורך הימים 18. ופעמיים במשך השנה, נמצאת השמש בצורה כזו, שהיום והלילה שווים. והיינו – בניסן ובתשרי.

כפי שהקדמנו לעיל, החודשים קשורים לירח, ואין סיבה שבניסן יהיה השמש במקום מסוים [אלא - שמעברים את השנה (של הירח) כדי שיהיה תואם]. אלא שכדי לחשב את מיקום השמש (וע"ז את אורך הימים, ואת שינוי העונות), חילקו חז"ל לד' 'תקופות', וקראו להם שמות, ע"פ חודשי הלבנה, שבהם הם חלים בערך. ולכן 'תקופת ניסן' לא חלה בר"ח ניסן דוקא (השנה לדוגמא, היא חלה ב"ד בניסן!).

ארבעת התקופות שבשנת החמה, מסתמנות בכך, שבתחילת תקופת ניסן - היום והלילה שווים. [ראה הערה 19]. ובתחילת תקופת תמוז - הוא היום הארוך ביותר 20. תחילת תקופת תשרי - שוב שוויון בין הלילה ליום 21. ותחילת תקופת טבת - הוא הלילה הארוך ביותר 22.

והנה: למרות שבדרך כלל, אנחנו מתייחסים לחודשי הלבנה ('ישראל מונים ללבנה'), וכך נקבעים כל המועדים, וכו'. בכל אופן, לגבי כמה הלכות נקבעים הדברים לפי ה'תקופה' (הנקבעת ע"פ מהלך השמש בלבד), וכגון: תחילת שאלת הגשמים בחו"ל, היא בתחילת תקופת טבת 23.

אורך זמן התקופה, ושנת החמה:

לפי האמורא שמואל (עירובין נו ע"א): ארכה של 'תקופה' היא 91 יום, ושבע וחצי שעות. ולפי"ז אורך השנה הוא 365 ימים 6 שעות. $364 = 91 \times 4$. ושבע וחצי שעות $4 \times 30 = 120$ שעות, שהם יממה, 6 שעות).

ולפי רב אדא 24 : אורך התקופה היא, כשעה וחצי יותר ארוכה. דהיינו: 91 יום, שבע שעות, ותקי"ט חלקים, ול"א רגעים. (= 28 דקות וחצי). ולפי"ז אורך שנת החמה הוא 25, 365 ימים, 5 שעות, 55 דקות (ו 25.4).

שניות).

תקופת ר' אדא מדויקת יותר²⁶, ועפ"ז נערך לוח השנה, כלומר: החשבון אם לעבר או לא את השנה. (רמב"ם הל' קידוה"ח פ"י ה"ו). אך דינים הקשורים עם התקופה - ומסורים לציבור הרחב, מחשבים לפי חשבוננו של שמואל.

הסיבה לכך שפירסם שמואל חשבון שאינו מדויק²⁷ – ביאר האבן עזרא (בספר העיבור), שהעדיף לנקוט בשיטה פשוטה, כדי שיוכלו כולם, לחשב את התקופה, גם אותם אלה שאינם בקיאים בכל החשבונות. [אך קביעת הלוח נעשה ע"י הב"ד והחכמים, והם הרי בקיאים].

ויש שפירשו ששמואל רצה להטעות את המכשפים, שלא ידעו מתי הוא זמן התקופה המדויק²⁸. או שלא לגלות את 'סוד העיבור', שהרי 'היא חכמתכם ובינתכם'. [ומענין לציין שמשנת ג' תשט"ז (קצת יותר מאלפיים שנה) עד סוכות ה' שמ"ג - נהג העולם ע"פ הלוח היוליאני (ע"ש יוליוס קיסר שהתקיננו), שהוא מבוסס בדיוק על חשבוננו של שמואל, א"כ עלה בידיו להעלים מעיני הגויים את החשבון האמיתי במשך הרבה שנים].

עד כאן ביאור המושגים – ועתה נבא לבאר את דברי הגמ' 'הרואה חמה בתקופתה' וכו'.

מתי הייתה ה'תקופה' הראשונה :

ידועה המחלוקת בין ר"א ורבי יהושע (ר"ה י' ע"א), האם בתשרי נברא העולם (ר"א) או בניסן (ר"י)²⁹.

את ספירת השנים (כלומר: תחילת השנה החדשה) קבעו חכמים לפי ר"א, שבתשרי נברא **להלכה**: העולם. וכן לגבי עוד דברים. אך לגבי ה'תקופות', נפסק להלכה כדעת רבי יהושע. (כ"ז מבואר להדיא בגמ' ר"ה דף י"ב ע"א).

לפי זה יוצא - שה'תקופה' הראשונה בבריאה, הייתה 'תקופת ניסן' בתחילת ליל רביעי, בשעה 6 בערב. [שהמאורות החלו לפעול ביום הרביעי של הבריאה כידוע, ותחילת היום הרביעי הוא בליל רביעי, בשעה הראשונה].

כל כמה זמן, חוזרת השמש למקומה הראשון, באותו היום ובאותה השעה:

כפי שכבר הוזכר לעיל, את חשבון ה'תקופות', מחשבים ע"פ דברי שמואל, ששנת חמה היא בת 365 יום, ו61 שעות. אך מדוע קורה הדבר רק אחת ל28 שנים?

תחילה משל: אדם המגיע לתחנת האוטובוס, ורואה בלוח הזמנים, שבשעה שבע בדיוק יבא אוטובוס, ואח"כ כל שעה ועשר דקות. אם ירצה לחכות לאוטובוס שיגיע בשעה עגולה, יצטרך לחכות - 7 שעות. ואם מגיע אוטובוס כל שעה ודקה, יצטרך לחכות 61 שעות !!

בדומה לזה הוא בנדוד"ד – למרות שהשמש חוזרת כל שנה לאותו מקום שהייתה בתחילת הבריאה, אבל אינה חוזרת לשם באותו הזמן ! ובכדי שתחזור לאותו מקום ובאותו זמן, צריך לחכות 28 שנים.

החשבון הוא פשוט, כדי שתחילת הסיבוב, יחול באותו היום בשבוע, צריך שיתחלק בשבע. אבל 365 ו61 שעות (רבע יום) לא מתחלק ב7. כי 364 ימים מתחלק ב52 שבועות, ונשאר יום ורבע³⁰. ממילא יוצא, שבכל שנה חלה תחילת תקופת ניסן (הרגע שבו התחילה השמש לנוע) יום ורבע מאוחר יותר, שהם 30 שעות. ולכן רק לאחר 28 פעמים, חל באותו הזמן, כי אז, מתחלק ה'הפרש' ל7. $28 \times 30 = 840$ שעות.

8401 מתחלק ב7. (ובימים – הם 35 יממות = 5 שבועות בדיוק).

* ולהעיר, שלפי חשבון ר' אדא (שהוא יותר מדויק כנ"ל), לא תחזור השמש לעולם 31, למקום שהיתה בתחילה, באותו היום ואותה השעה !! [במשל הנ"ל, ה"ז כאילו נאמר שהאטובוס בא כל שעה וכמה שניות, וכמה מאיות שניה, כמה שעות נצטרך לחכות כדי שיבוא שוב בשעה עגולה ?]

ועתה נוכל להבין מה שאומרת הגמ' (ברכות נט ע"ב) לגבי ברכת החמה:

ת"ר הרואה חמה בתקופתה ... אומר ברוך עושה מעשה בראשית". שואלת הגמ': ואימת הוי ? אמר אבי', כל עשרים ושמונה שנים, והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי, באורתא דתלת נגהי ארבע"ב³². ומפרש רש"י: "מקום שהיא חוזרת שם לתחילת היקפה, היא שעת תליית המאורות, שמאז התחילה להקיף ולשמש". ופירושו של אבי' הובא להלכה ע"י רוב הפוסקים – הרמב"ם (הל' בכות פ"י הי"ח), הטור והשו"ע סי' רכ"ט ב'. וכל נוסח השו"ע.

יוצא כך: מי שרואה את השמש בתקופתה, כלומר בתחילת תקופת ניסן, מברך 'עושה מעשה בראשית', ומסביר אבי', שהכוונה כל 28 שנים, שאז נופלת 'תקופת ניסן', בליל רביעי (כשמשמש מזל שבתאי³³) רואים שפסק כשמואל.

ב' תמיהות בענין ברכת החמה :

ה' אלפים, תשס"ט לא מתחלק ב28 !! ההסבר :

את מנין השנים (ה'תשס"ט) אנו מונים כדעת ר"א, שבשתי נברא העולם, והינו: שבא' בתשרי - היה התאריך: א' תשרי שנה ב'. (והשנה הראשונה שנקראת 'שנת תוהו' נמשכה רק ששה ימים!).

אמנם - ברכת החמה נקבעת לפי דעת ר' יהושע שבניסן נברא העולם, והחמה התחילה לנוע, בתחילת תקופת ניסן. וסיימה השמש את מסלולה בפעם הראשונה רק שנה אח"כ = בתחילת תקופת ניסן שנה ב'³⁴.

יוצא: שבניסן של שנה ב', היה זה רק לאחר סיבוב אחד של השמש. וממילא מובן שהשנה ה'תשס"ט, זוהי הפעם 5768 שהשמש מסיימת את מחזור³⁵.

איך נקבעת 'ברכת החמה' ע"פ דעת שמואל שאינה כפי המציאות ?

השאלה מתחזקת, כשאנו יודעים, שלשם קביעת לוח השנה העברי (האם לעבר את השנים), מחשבים לפי שיטת ר' אדא³⁶. ובפרט שכמ"ש לעיל, ע"פ המציאות, לא חוזרת השמש למקומה הראשון, באותה זמן לעולם (אלא בעוד יותר מ600,000 שנים !!).

ובפרט לבא ולברך ברכה בשם ומלכות, כאילו 'ראה חמה בתקופתה', דבר שאינו נכון במציאות ? [והרי כשהשמים מעוננים, ולא יכולים לראות את השמש, לא מברכים].

בשאלה זו התקשו הרבה פוסקים, והחת"ס (שו"ת או"ח סי' נ"ו) נשאר בצ"ע גדול. וז"ל שם: "איך נברך³⁷, ועל פי אמת, אין כאן שום תקופה" ! ונציע כאן כמה מהביאורים שנאמרו בזה, ובראשם ביאורו של הרבי שנאמר בתשי"ג (הודפס במהדורא בתרא בלקו"ש חכ"ב ע' 229 ואילך).

ביאור הרבי:

כל דבר בעוה"ז נובע מכך שיש דוגמתו ברוחניות, ואדרבה: מכיון שכך הוא ברוחניות, לכן הוא קיים בעוה"ז. וגם למעלה ישנה 'תקופת חמה', וברוחניות התקופה האמיתית היא זאת של שמואל, ולכן אם תורת אמת קובעת שע"פ הלכה התקופה ה'אמיתית' היא תקופת שמואל, ה"ז בגלל שלמעלה כך הוא באמת [אלא שהשתלשל למטה כר' אדא] ואע"פ שהתורה לא בשמים היא, מ"מ מצינו דוגמתו בכ"מ.

ומביא לכך כמה דוגמאות, ואחת מהן – אמרו רז"ל (מכות ה' ע"ב) "עדי זוממים לא הרגו – נהרגין, הרגו – נהרגין"38, והרי זה היפך השכל, ומבאר הרמב"ן, שכיון שב"ד כשר חקר ודרש וכו' וקיבל את העדות, ופסקו דינו למיתה, והרגוהו בפועל, ה"ז הוכחה שכלפי שמיא גליא שהנהרג היה חייב מיתה.

אלא שבכ"ז קשה, הרי בברכת החמה אנו מביטים בשמש הגשמית ('הרואה חמה בתקופתה'), ואיך אפ"ל שזאת תקופה רוחנית בלבד? לזה מבאר הרבי שכל ענין החשבון לפי שמואל הוא חשבון רוחני, כמ"ש בתוס' ר"ה כז ע"א, איך שייך לומר שגם בניסן וגם בתשרי נברא העולם? ומפרש ר"ת39, ש'אלו ואלו דברי אלקים חיים', אלא שבניסן 'עלה במחשבה' לברוא את העולם, ובתשרי ברא בפועל. [ע' בתוס' שמביא עוד דוגמאות לכך].

א"כ מוכח שכל היסוד של התקופות לפי שמואל, הוא ענין רוחני, שמונים מאז ש'עלה במחשבה' (=למעלה) לברוא את העולם, ותקופת החמה ברוחניות, פועלת גם בשמש בעוה"ז הגשמי, ולכן הברכה קשורה עם ראיית שמש דוקא. עיי"ש עוד באריכות ובביאור היטב.

יש שביארו (הפחד יצחק ערך חמה בתקופתה, ובשו"ת הר צבי או"ח א' קי"ט)

שברכת החמה היא 'ברכת השבח', שהיא ברכה של 'רשות' ולכן אפשר לברכה גם מספק, שאין בברכות הרשות הכלל של 'ספק ברכות להקל'. [ולזה"ב את דבריהם, שהרי אי"ז 'ספק' שהמציאות אינה כדברי שמואל?]

יש שביארו (הגר"ח קנייבסקי בספרו שיח השדה ח"ג ברכות נ"ט ע"ב) מיישב כך:

שענין כל הברכות שקבעו על הראיה כמו הרים וגבעות וימים וכל דבר משונה, הוא משום שהאדם רואה דבר ומתפעל ממנו, וע"י כך נזכר ממעשה בראשית, ובריאית העולם, ושייך לברך על זה כי אז הוא 'מרגיש' יצירת הקב"ה וחידוש העולם. וכיון שחשבון שמואל הוא החשבון שמסור לכל אדם (כנ"ל בארוכה), וידוע שהיום מתחילה התקופה והשמש עומדת במקומה הראשון וכו', ה"ז גורם להתפעלות הנפש, וא"כ דוקא אז הוא הזמן לברכה. ואין נפק"מ אם הוא כך באמת. [והקשה לו הרב צבי כהן (מח"ס ברכת החמה) שהרי כולם יודעים שאי"ז התקופה האמיתית? ואיזה התפעלות הנפש יש כאן? וענה בזה"ל: "בלשון בני אדם, זה נקרא מקומן הראשון".]

* אכן ע"פ ביאור הרבי, מובן שאי"ז רק שכך הוא 'בלשון בני אדם', וזה שיודע שאינו כך באמת, מדוע יתפעל? אלא שכך הוא באמת ברוחניות, וכל ברכת החמה מבוססת על בריאת העולם ברוחניות כנ"ל (שמונים לניסן שאז 'עלה במחשבה' לברא, כדברי ר"ת), ומשפיע הדבר בגשמיות שהיא נחשבת ג"כ תקופה אמיתית ע"פ תורת אמת!!

סיכום הביאור בקצרה :

ה"שנה" היא סיבוב שלם של השמש. ולדעת שמואל אורכת היא 365 יממות, ורבע (= 6 שעות). תחילת תנועת השמש הייתה בליל היום הרביעי של הבריאה. (מוצאי שליש). לדעת ר' יהושע - שבניסן נברא העולם - היה זה כמה ימים לפני ר"ח ניסן. ולענין חישוב ה'תקופות' וברכת החמה, הלכה כמותו.

כל שנה חוזרת השמש למקומה שהייתה בתחילת הבריאה, אך לא באותו היום בשבוע, ולא באותה השעה. רק אחת ל-28 שנים חוזרת השמש למקומה הראשון באותו הזמן בדיוק. ההסבר: כדי שיצא באותו היום בשבוע, צריך שיתחלק לשבע. אבל בשנה (365 ורבע) יש 52 שבועות (364 ימים), ותוספת של יום ורבע. ולכן – בכל שנה חוזרת השמש למקומה הראשון, יום ורבע 'אחרי' 40 השנה הקודמת, וממילא: רק לאחר 28 שנים, תתחלק תוספת זו, בשבע. (28 כפול אחד ורבע = 35 ימים, שהם 5 שבועות).

התאריך של הלוח העברי, נקבע לפי הירח ('ישראל מונים ללבנה'), ו'ברכת החמה' היא חישוב מהלך השמש בלבד, ולכן: אין שום קשר בין ה'תאריך' (העברי), לברכת החמה. [אכן לפי התאריך הלועזי (שנקבע לפי השמש בלבד) התאריך הוא קבוע ב-8 באפריל. וראה הערה 41] לוח השנה נקבע לפי ר"א שבתשרי נברא העולם, ובא' תשרי של הבריאה מתחילה שנה ב'. אמנם – את ברכת החמה אנו מונים מניסן שלפני תשרי זה, ורק בניסן של שנה ב', גמרה השמש את מסלולה בפעם הראשונה. יוצא: שיש תמיד איחור של שנה בחשבון. ובתחילת תקופת ניסן השנה ('יד בניסן'), תגיע השמש לסוף מסלולה ה-5768.

חלק ב'

דיני ברכת החמה

[ע"פ מנהג חב"ד כפי שהתפרסם בשנת ה'תשמ"א בקונטרס 'סדר ברכת החמה', וחולק ע"י הרב]

הברכה היא בשם ומלכות 42.

נוסח הברכה - ברוך ... עושה מעשה בראשית. (ע"פ הנוסח לברכת הברק).

יש לומר את הברכה במתינות והתבוננות המתאימה 43

זמן הברכה - לכתחילה עד סוף ג' שעות זמניות 44 (סוף זמן ק"ש). ובדיעבד עד חצות 45. לאחר חצות 46: מובא באורחות חיים (תכו יד) [וכן מסופר על אדמו"ר מוהרש"ב (שמועות וסיפורים ח"א ע' 183) שעשה מעשה] שאפשר לברך דרך לימודו. אומר כך: ת"ר הראוה חמה בתקופתה אומר ברוך אתה וכו'.

נוהגים לברכה אחרי תפילת שחרית, וברב עם 47.

י"א שהגר בחו"ל צריך לברך לפי השעה שנתלית בארץ ישראל 48, וע"ז מעיר הרבי (שם הע' 3) שמסתימת לשון הרמב"ם, הטור והשו"ע, וכל הפוס', מוכח שמברכים בבוקר יום ד' בכל מקום. ומעשה רב – מנהג ישראל בכל המקומות.

לפני הברכה, יאשר רגליו 49, ויביט בחמה פעם אחת, וכשיתחיל לברך לא יראה בה כלל 50.

כשיש עננים א"א לברך, ואם התגלתה ההחמה כשהוא באמצע ברכות ק"ש, ויש חשש שלא תתגלה שוב, יכול לברך באמצע הפרקים 51.

ה'סדר' שאומרים הוא כפי המודפס ואין להאריך בזה, ומוסיף הרבי: "יש מוסיפים - ונראה נראה ופשטיה". ב'סדר ברכת החמה' כותב: "מנהגנו לברך גם ברכת שהחיינו". ו"טוב שיוצא אדם א"ע מיד ספק ברכה וילבוש מלבוש חדש, בענין שצריך לברך עליו שהחיינו בשעת הלבישה כו', או יקר פרי חדש ויניחנו לפניו בעת הברכה, ויברך שהחיינו ויהא דעתו גם על המלבוש או על הפרי". [זהו ציטוט מלשון אדה"ז סי' ת"ר, בהל' ראש השנה, שכידוע נוהגים כל ישראל, שיהיה להם פרי חדש, כדי לברך שהחיינו בלילה השניה. ולכאורה כשם שבר"ה מקפידים בזה כולם, כך צ"ל גם לענין ברכת החמה. כנלענ"ד]

עוד כתוב שם: "מנהגנו שגם הנשים מברכות, וברב עם" 52.

פשוט הדבר ש"צ"ל אנשים בפני עצמם ונשים בפני עצמן". (שם).

"נכון וטוב במאד לחנך קטנים וקטנות בברכה זו". (שם, ההדגשה במקור)

טוב מאוד להפריש לצדקה, בסמיכות לאמירת סדר ברכת החמה. (הוראת הרבי בתשמ"א)

בתשמ"א הורה הרבי לנגן ניגון ד' בבות, וניגון הקפות לאביו מוהר"ר לוי יצחק, לפני אמירת הברכה. ולאחרי אמירת הסדר, הורה שילדים וילדות יאמר בקול רם את 12 הפסוקים.